

Työkyvyttömyyseläkehakemusten ja hylkäysosuuksien maakunnalliset erot

RIKU PERHONIEMI & JENNI BLOMGREN & MIKKO LAAKSONEN

Johdanto

Terveyserot Etelä- ja Länsi-Suomen ja Itä- ja Pohjois-Suomen välillä ovat olleet perinteisesti merkittäviä, mikä on heijastunut myös työkyvyttömyyden yleisyyteen (ETK 2018a; THL 2018a; Klavus & Häkkinen 2000). Myös maakuntien välillä on selviä eroja työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa, kun se suhteutetaan työikäiseen väestöön (ETK 2018b).

Työkyvyttömyyden riskiä nostavat ikääntymisen ohella esimerkiksi työntekijäasemassa olevien raskas työ (mm. hoito- ja rakennusaloilla) sekä pitkittynyt työttömyys (Pensola ym. 2010; Perhoniemi ym. 2019). Siten maakuntien väliset erot väestörakenteessa voivat heijastua työkyvyttömyyseläkkeiden yleisyyteen (Repo 2018). Samoin työmarkkinoiden rakenteeseen liittyvät tekijät, kuten tarjolla olevien työpaikkojen monipuolisuus sekä työttömyysasteen alueelliset erot, voivat heijastua eläkehakemuksiin (Blomgren & Virta 2012; OECD 2010). Työttömyys voi tuottaa paitsi eläkehakemuksia myös hylkääviä päätöksiä eläkelaitoksissa – esimerkiksi silloin, jos eläkehakemus ei perustu ensisijaisesti heikentyneeseen työkykyyn tai työttömän terveyttä ei ole hoidettu riittävässä määrin ennen eläkehakemusta.

Entuudestaan tiedetään myös, että harvaan asutuilla alueilla on monia työkykyyn vaikuttavia haasteita. Tästä kertoo muun muassa se, että terveytensä tai työkykynsä heikentyneeksi kokevia, pitkäaikaissairaita ja toimeentulon ongelmia kokevia ihmisiä on harvaan asutuilla alueilla suhteelli-

sesti enemmän; toisaalta terveystarkastuksissa käyneitä ja terveyspalveluihin tyytyväisiä on suhteellisesti vähemmän (Kaikkonen ym. 2013; Kauppinen & Karvonen 2014). Myös työterveyspalvelut koetaan useammin riittämättömiksi Pohjois-Suomessa ja harvaan asutulla maaseudulla kuin kaupungeissa (Kaikkonen ym. 2013). Aiemmin onkin havaittu, että maaseudulla on suhteellisesti selvästi enemmän työkyvyttömyyseläkkeensaajia kuin kaupungeissa tai kaupunkien läheisyydessä (Heikkilä ym. 2002; Kainulainen ym. 2001). Nämä tekijät voivat erottaa pohjoisen ja etelän maakuntia toisistaan.

Aiemmin maakuntien välisiä eroja ja niiden taustatekijöitä on tutkittu lähinnä työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden osalta. Mikko Laaksosen ja Raija Gouldin (2013) tutkimuksessa yksilötaoiset sosiodemografiset ja työmarkkina-asemaan liittyvät tekijät selittivät kolmanneksen maakuntien välisistä eläkealkavuuden eroista. Koska työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden taustalla vaikuttavat sekä työkyvyttömyyseläkkeiden hakemissaltiltius että hylkäävien päätösten määrä ja koska eläkkeen hakemis- ja hylkäysaltiltuteen vaikuttavat osin eri tekijät (Perhoniemi ym. 2019), on tärkeätä tarkastella näiden kahden ilmiön maakunnallisia eroja erikseen. Työkyvyttömyyseläkkeiden hakemissaltiltituden alue-eroja ei kuitenkaan ole ennen tutkittu. Alueellisia eroja työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysosuuksissa on puolestaan tähän mennessä tarkasteltu erikseen koskien joko kansaneläkkeitä (Blomgren & Virta 2012; Huurinainen 2016) tai työeläkkeitä (Gould & Nyman 2012). Erot näyttävät selittyvän osittain hakijoiden välisillä eroilla sosiodemografisissa tekijöissä ja työmarkkina-asemassa, samoin osittain eroilla alueellisissa toimintaympäristössä (Huurinainen 2016). Työ- ja kansaneläketietoja yhdistämällä

Tutkimus on osa Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa hanketta "Eriarvoisuus nuukuuden aikana" (päättönumerot: 293103 ja 314250).

saatu yleistettävä tieto hylkäysosuuksien alueellisista eroista kuitenkin puuttuu.

Tarkastelemme siksi, eroavatko Suomen maakunnat toisistaan työkyvyttömyyseläkkeiden hakemisalttiudessa ja hylkäävien eläkepäästösten osuuksissa, kun väestön sosiodemografiset tekijät otetaan huomioon. Lisäksi selvitämme, missä määrin maakunnalliset erot hakemisalttiudessa ja hylkäysosuuksissa heijastuvat eroihin työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja eläkeratkaisu Suomessa

Suomessa työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytyksenä on sairauden tai vamman aiheuttama vähintään vuoden yhtäjaksoinen työkyvyttömyys. Käytännössä hakemista edeltää siksi yleensä 300 arkipäivältä maksettu sairauspäiväraha. Työkyvyn tukeminen tai palauttaminen sairaudenhoidon ja lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen keinoin ovat ensisijaisia eläkkeeseen nähden, ja siten ne ovat osaltaan ehtoja eläkkeen myöntämiselle. Oikeus kuntoutukseen selvitetään viimeistään työkyvyttömyyseläkehakemuksen käsittelyn ohessa. Hakijalle voidaan myöntää työeläke, työeläke kansaneläkkeen täydentämänä tai pelkkä kansaneläke tilanteessa, jossa työura ei ole kerryttänyt työeläkettä riittävästi.

Oleellista maakuntien vertailun kannalta on se, että hakemukset ratkaistaan keskitetysti eläkelaitoksissa, eikä hakijan mukaisesti alueellisesti maakunnissa. Hakijan asuinalue voi vaikuttaa kuitenkin epäsuorasti ratkaisuun, sillä siinä otetaan huomioon arvion arvioon hakijan mahdollisuudet löytää itselleen jäljellä olevan toimintakyvyn mahdollistamaa työtä (mm. Kansaneläkelaki 568/2007, 3 luku, 12 §; Työntekijän eläkelaki 395/2006, 3 luku, 35 §).

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös määräaikaisena kuntoutustukena. Työeläkehakemusten kohdalla voidaan myöntää osatyökyvyttömyyseläke, kun työkyvyn arvioidaan alentuneen 40–60 prosentin verran, muttei täyteen eläkkeeseen oikeuttavasti (työkyvyn alenema vähintään 60 prosenttia). Syy hylkäävään päätökseen voi olla esimerkiksi se, ettei toimintakyvyn riittämättömyydestä työhön ole tarpeeksi näyttöä. On myös saatettu arvioida, että hakijalla on vielä työkykyä jäljellä tai että se voidaan palauttaa kuntoutuksella. Voi myös olla, että työkyvyttömyys ei ole jatkunut tarpeeksi pitkään. Tässä analysissä eläkeratkaisua tarkastellaan pääosin hylkäävien päätös-

ten näkökulmasta – myönnettyjen sijaan – yhteiskunnallisessa keskustelussa painottuvan näkökulman mukaisesti.

Menetelmät

Käytimme rekisteriaineistoa, jossa yhdistettiin Eläketurvakeskuksen, Kelan ja Tilastokeskuksen tietoja eläkeratkaisuista, työttömyys- ja ansiopäivätiedoista sekä väestön sosiodemografisista taustatekijöistä. Tutkimusjoukkona oli 70 prosentin satunnaisotos vuoden 2013 lopun 18–64-vuotiaasta Suomen väestöstä. Vuoden 2013 lopussa eläkkeellä olevat henkilöt rajattiin pois.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemista ja hylkäämistä tarkasteltiin Eläketurvakeskuksen ja Kelan eläkerekisterien avulla. Tarkastelut rajattiin koskemaan vain täyttä työkyvyttömyyseläkettä (toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke tai määräaikaisena myönnetty kuntoutustuki) koskevia hakemuksia kalenterivuodelta 2014. Aineisto rajattiin edelleen uusiin eläkehakemuksiin poistamalla henkilöt, joilla oli hylkäävä tai myöntävä työkyvyttömyyseläkepäättös 24 kuukauden ajalta ennen tarkasteluvuoden hakemuksia. Tutkimusaineisto muodostui 2 097 790 suomalaisesta ja 14 281 eläkkeenhakijasta. Hakemisalttius oli aineistossa siten 0,68 prosenttia.

Tieto eläkelaitoksen myöntävästä tai hylkäävästä ratkaisusta perustui Kelan ja työeläkelaitosten rekisteritietoon. Jos eläkettä oli haettu sekä työttä kansaneläkkeenä ja eläkepäättös oli myöntävä kummalta tahansa eläkelaitokselta, merkittiin henkilö myöntävän eläkeratkaisun saajaksi. Hylkäävän päätöksen sai 3 976 henkilöä eli 27,8 prosenttia hakijoista. Tutkittavien asuinalueiden jakaminen maakuntiin perustui Tilastokeskuksen alueluokituksiin (Tilastokeskus 2014).

Vakioitavat sosiodemografiset tekijät olivat sukupuoli, ikäryhmä, ammattiasema vuoden 2013 lopussa sekä työttömyysetuus- ja ansiopäivätausta edellisen neljän kalenterivuoden ajalta. Lisäksi tarkasteltiin eläkehakemuksissa olevaa tietoa hakijoiden pääasiallisesta sairaudesta (ICD-10-luokitus). Sairaudet luokiteltiin seitsemään pääryhmään ICD-10-luokituksen mukaisesti.

Taustamuuttujien jakaumat on esitetty taulukossa 1 työikäiselle aikuisväestölle, työkyvyttömyyseläkkeen hakijoille ja hylkäävän päätöksen saaneille hakijoille. Työikäiseen väestöön nähden eläkkeenhakijoissa painottuivat 50 vuotta täyttä-

Taulukko 1. Sosiodemografiset taustamuuttujat työikäisessä aikuisväestötöksessä, työkyvyttömyyseläkkeen hakijoilla ja hylkäävän päätöksen saaneilla vuonna 2014

	Työikäinen, ei-eläkkeellä oleva väestö v. 2013, %	Uudet työkyvyttömyyseläkkeen hakijat, %	Hylkäävän päätöksen saaneet hakijat, %
Sukupuoli			
Mies	50,8	52,8	51,1
Nainen	49,2	47,2	48,9
Ikäryhmä			
18–29	26,2	12,8	9,3
30–39	22,6	12,1	17,4
40–49	21,4	18,1	25,4
50–64	29,7	57,1	47,8
Ammattiasema			
Ylempi toimihenkilö	16,1	5,8	3,4
Toimihenkilö	27,7	18,9	15,8
Työntekijä	22,4	25,4	22,3
Yrittäjä	8,2	8,1	8,2
Muu	25,6	41,8	50,3
Ansioyöpäiviä, edelliset 4 kalenterivuotta			
Ei lainkaan	11,6	22,0	27,8
< 50% ajasta	13,5	15,9	18,5
>= 50 % ajasta	74,9	62,1	53,8
Työttömyysetuus, edelliset 4 kalenterivuotta			
Ei lainkaan	71,1	51,4	40,2
< 50% ajasta	22,2	29,3	33,9
>= 50 % ajasta	6,7	19,3	25,8
Maakunta			
Uusimaa	31,7	24,4	23,4
Varsinais-Suomi	8,6	8,8	9,0
Satakunta	3,9	4,0	4,0
Kanta-Häme	3,1	3,1	2,9
Pirkanmaa	9,3	9,2	10,2
Päijät-Häme	3,6	3,8	3,6
Kymenlaakso	3,1	4,1	4,5
Etelä-Karjala	2,3	2,5	2,3
Etelä-Savo	2,5	3,2	3,0
Pohjois-Savo	4,3	5,7	5,7
Pohjois-Karjala	2,9	3,5	3,2
Keski-Suomi	4,9	5,4	5,3
Etelä-Pohjanmaa	3,3	3,6	3,6
Pohjanmaa	3,2	2,6	2,4
Keski-Pohjanmaa	1,2	1,2	1,4
Pohjois-Pohjanmaa	7,1	8,4	8,8
Kainuu	1,3	1,7	1,9
Lappi	3,2	4,3	4,2
Ahvenanmaa	0,5	0,5	0,4
Pääasiallinen sairaus eläkehakemuksen perusteena			
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt		33,7	26,6
Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet		29,7	36,6
Kasvaimet		6,4	0,9
Hermoston sairaudet		6,5	5,5
Verenkiertoelinten sairaudet		6,0	2,6
Vammat ja myrkytykset		6,9	7,1
Muut		10,9	20,6
Yhteensä %	100,0	100,0	100,0
Yhteensä N	2 097 790	14 281	3 976

neiden ikäryhmä, ammattiasema ”muut” (esim. pitkäaikaistyöttömät, opiskelijat ja ilman tilastollista ammattiasemaa olevat), työttömyysetuutta saaneet ja vähemmän ansiotyössä edellisinä kalenterivuosina olleet. Eläkettä hakeneet asuivat koko väestöä harvemmin Uudellamaalla. Työkyvyttömyyseläkettä haettiin yleisimmin joko mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriön tai tuki- ja liikuntaelinten sairauden perusteella. Kaikkiin hakijoihin nähden hylkäävän päätöksen saaneissa painottuivat 30–49-vuotiaat, edellisinä vuosina työttömyysetuutta saaneet ja vastaavasti ilman ansiotyötä olleet sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauden perusteella eläkettä hakeneet.

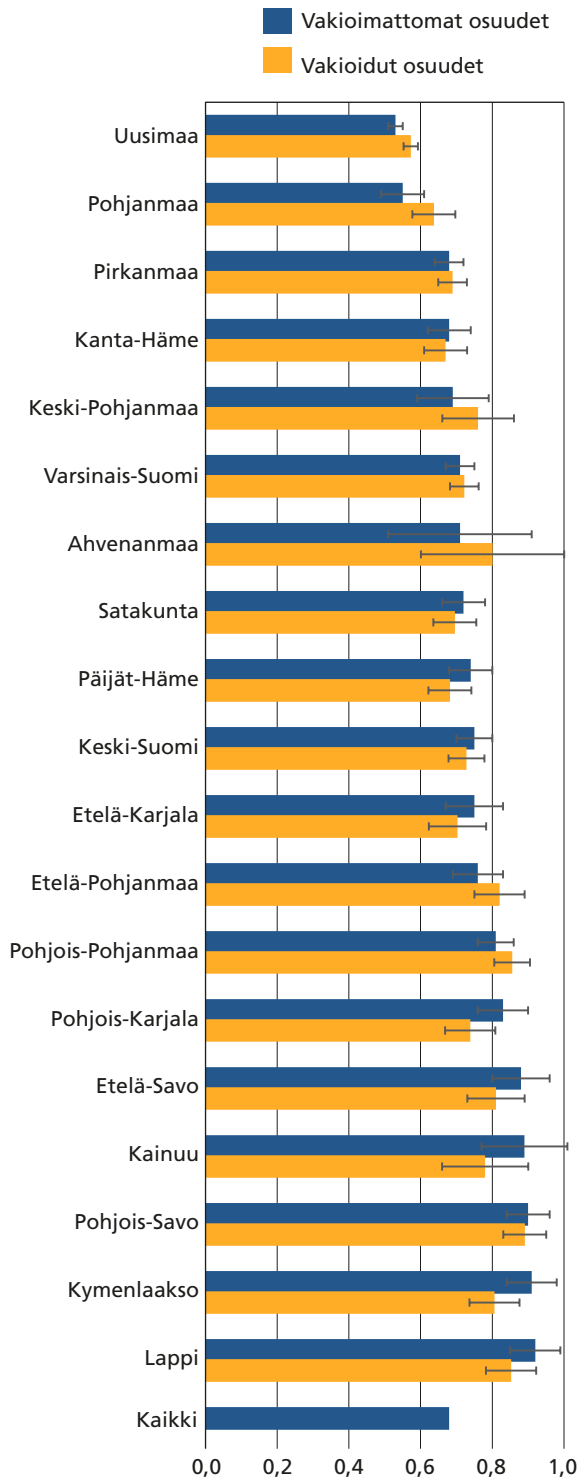
Tilastolliset menetelmät

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä koskevat, sosiodemografisilla taustatekijöillä vakioidut väestön hakemisosuudet ja hakemusten hylkäysosuudet muodostettiin maakunnille logistisilla regressioanalyysillä. Maakuntien välisiä eroja tarkasteltiin taustatekijöillä vakioitujen maakuntakohtaisten osuuksien ja 95 %:n luottamusvälien kautta. Vaihtelua maakuntien välillä arvioitiin myös standardoitua keskihajontaa (RSD) tarkastellen. Eläkkeiden hakemista ja hylkäämistä koskevien maakunnallisten erojen vaikutusta työkyvyttömyyseläkkeiden alkuvuoden maakunta-eroihin vertailtiin laskemalla hypoteettiset eläkealkavuudet jokaiselle maakunnalle kahdella tavalla – yhtäältä käyttäen koko maan keskimääräistä hakemisalttiutta ja maakuntien havaittuja myöntöosuuksia, ja toisaalta käyttäen maakuntien havaittuja hakemisalttiuksia ja koko maan keskimääräistä myöntöosuutta. Analyysit tehtiin Stata 14.0 -tilasto-ohjelmistolla.

Tulokset

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemisalttius maakunnittain

Kuviossa 1 on esitetty täyttä työkyvyttömyyseläkettä hakeneiden vakioimattomat ja sosiodemografisilla tekijöillä vakioidut työkyvyttömyyseläkkeen hakemisalttiudet maakunnittain. Koko väestössä hakemisalttius oli 0,68 prosenttia. Maakunnat on järjestetty nousevaan järjestykseen vakioimattoman hakemisalttiuden mukaan. Vakioimattomana hakemisalttius vaihteli maakuntien välillä 0,53 prosentista (Uusimaa) 0,92 prosenttiin (Lappi). Uudellamaalla ja Pohjanmaalla hakualttius oli merkittävästi koko maan keskiarvoa alhaisempaa.

Kuvio 1. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä hakeneiden väestöosuudet (hakemisalttiudet) maakunnittain 95 %:n luottamusvälineen (vakioimattomat ja vakioidut osuudet).

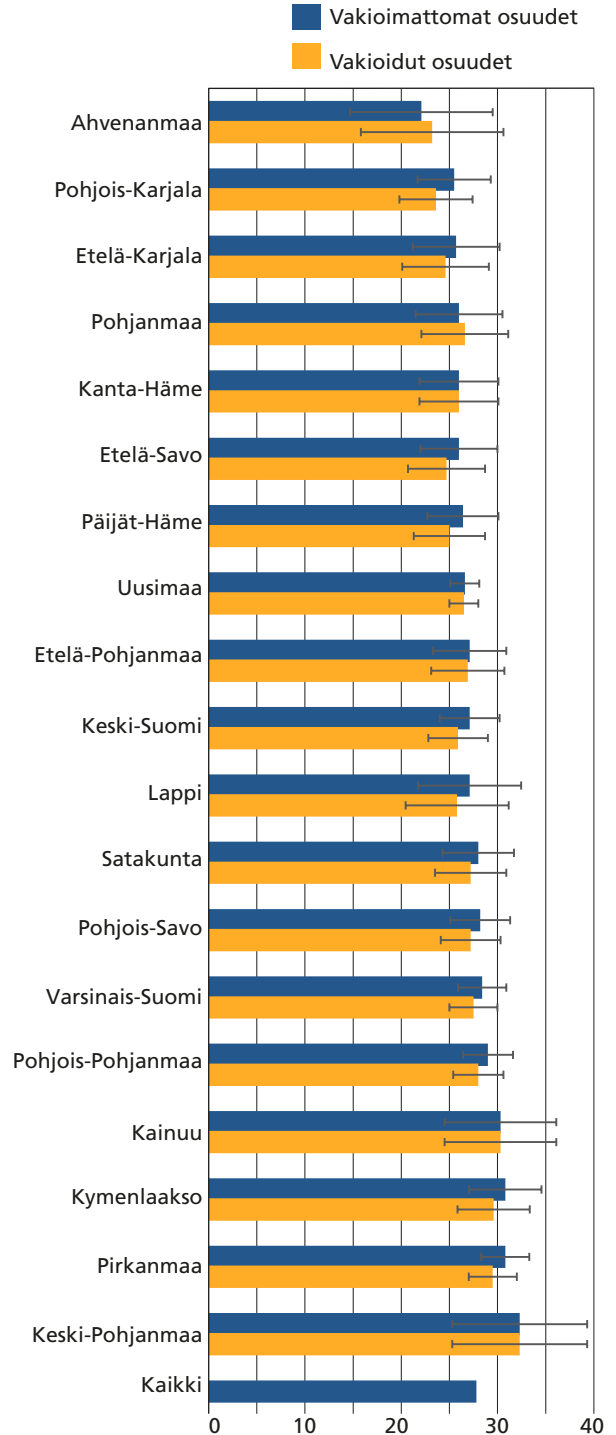
Pirkanmaa, Kanta-Häme ja Keski-Pohjanmaa sijoittuivat suunnilleen koko maan keskiarvon tasalle. Kaikkialla muualla hakemisalttius oli koko maan keskiarvoa korkeampaa.

Hakemisalttiuden maakuntaerot näyttivät jonkin verran erilaisilta, kun maakuntien väliset erot sosiodemografisissa tekijöissä oli huomioitu. Vakioidut väestöosuudet vaihtelivat 0,57 (Uusimaa) ja 0,89 prosentin (Pohjois-Savo) välillä. Taustatekijöillä vakioitujen hakemisosuuksien standardoitu keskihajonta oli 11,0. Maakuntien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja taustatekijöiden vakioinnin jälkeen. Pohjois-Savossa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa vakioidut hakemisalttiudet olivat tilastollisesti merkitsevästi korkeammat kuin alhaisimpien hakemisalttiuksien maakunnissa (ks. luottamusvälit, kuvio 1). Vastaavasti Pohjanmaata lukuun ottamatta kaikilla maakunnilla oli Uuttamaata tilastollisesti merkitsevästi korkeampi eläkkeenhakijoiden väestöosuus.

Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäysosuudet maakunnittain

Kuviossa 2 on esitetty täyttä työkyvyttömyyseläkettä koskevien hakemusten vakioimattomat ja sosiodemografisilla tekijöillä vakioidut hylkäysosuudet maakunnittain. Koko hakijajoukossa hylkäysosuus oli 27,8 prosenttia. Vakioimaton hylkäysosuus vaihteli 22,1 prosentista (Ahvenanmaa) 32,3 prosenttiin (Keski-Pohjanmaa). Hakijoiden sosiodemografisen taustan vakioiminen vaikutti maakunnittaisiin hylkäysosuuksiin vain melko vähän. Vakioidut hylkäysosuudet vaihtelivat 23,2 ja 32,3 prosentin välillä. Vaihtoehtoisessa mallissa vakioitiin myös pääasiallisen diagnoosin vaikutus hylkäysosuuksiin. Tämä ei vaikuttanut maakuntien välisiin eroihin hylkäysosuuksissa.

Vaikka tasoeroja hylkäysosuuksissa oli nähtävissä, eivät maakunnat eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla, mikä johtui osittain hylkäysten keskimäärin pienistä maakunnittaisista lukumääristä. Maakunnalliset erot hylkäysalttiudessa olivat kuitenkin hakemisalttiutta pienempiä myös taustatekijöillä vakioitujen hylkäysosuuksien standardoidun keskihajonnan (8,8) perusteella.

Kuvio 2. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä koskevien hakemusten hylkäysosuudet maakunnittain 95 %:n luottamusväleineen (vakioimattomat ja vakioidut osuudet).

Hakemisalttiuden ja hylkäämisosuuksien alue-erot eläkealkavuuden taustalla

Lopuksi tarkastelimme, miten maakuntien väliset erot hakemisalttiudessa ja hylkäysosuuksissa heijastuivat eroihin työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa. Maakuntakohtaiset eläkealkavuudet laskettiin ensin väestömäärää, havaittua (vakioimantonta) hakemisosuutta ja havaittua myöntöosuutta hyödyntäen.

Taulukon 2 ensimmäisessä sarakkeessa on esitetty työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudet maakunnittain. Toisessa sarakkeessa on esitetty, kuinka paljon kunkin maakunnan hakemisalttius (ero koko maan hakemisalttiuteen) vaikuttaa alkavuuteen. Luku kertoo, miten kunkin maakunnan alkavuus suhteellisesti muuttuisi, jos hakemisalttius vakioitaisiin maakuntien välillä koko maan hakemisalttiuteen (hakemisalttiuden vaikutus alkavuuteen). Kolmannesta sarakkeesta näkee vastaavasti, miten alkavuus suhteellisesti muuttuisi, jos myöntöosuus vakioitaisiin maakuntien välillä koko maan myöntöosuuteen (hylkäysosuuden vaikutus alkavuuteen). Esimerkiksi toisessa sarakkeessa päästään Uudenmaan kohdalla alkavuuden 30 prosentin suhteelli-

seen pienenemiseen, kun ensin lasketaan hypoteettinen alkavuus koko maan hakuosuuden ja havaitun myöntöosuuden kertomana (0,68 % * 0,73) ja suhteutetaan tämä hypoteettinen luku havaittuun alkavuuteen (0,49 % / 0,38 %).

Uudellamaalla alkavuus olisi siis ollut 30 prosenttia korkeampaa, jos hakemisalttius olisi vastannut maan keskiarvoa. Vastaavasti Lapissa alkavuus olisi ollut 26 prosenttia alhaisempaa, jos hakemisalttius olisi vastannut maan keskiarvoa. Ahvenanmaalla puolestaan alkavuus olisi ollut 7 prosenttia alhaisempaa, jos myöntöosuus olisi vastannut maan keskiarvoa.

Kaiken kaikkiaan tarkastelu näyttää, että maakunnalliset erot työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa selittyvät eroilla nimenomaan hakemisalttiudessa, ei niinkään hylkäysosuuksissa. Maakuntakohtainen hakemisalttius vaikutti alkavuuteen suurimmillaan 25–30 prosenttia, kun paikallinen hylkäysosuus puolestaan vaikutti suurimmillaan alkavuuteen seitsemän prosenttia. Poikkeuksena olivat Pirkanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa, jotka erosivat maan keskiarvosta erityisesti hylkäysosuuden, mutta eivät hakemisosuuden kohdalla.

Taulukko 2. Maakuntakohtaisten hakemis- ja hylkäysosuuksien vaikutus työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuteen

Maakunta	Täysinä maksettujen työkyvyttömyyseläkkeiden havaittu alkavuus 2014 (% , työikäisestä aikuisväestöstä)	Hakuosuus vakioitu maan keskiarvoon: suhteellinen ero havaittuun alkavuuteen (%)	Hylkäysosuus vakioitu maan keskiarvoon: suhteellinen ero havaittuun alkavuuteen (%)
Uusimaa	0,38	30,1	-1,5
Varsinais-Suomi	0,50	-2,4	0,9
Satakunta	0,51	-3,8	0,4
Kanta-Häme	0,50	1,5	-2,4
Pirkanmaa	0,47	0,8	4,4
Päijät-Häme	0,54	-6,9	-1,8
Kymenlaakso	0,62	-24,3	4,3
Etelä-Karjala	0,55	-8	-2,9
Etelä-Savo	0,64	-21,8	-2,5
Pohjois-Savo	0,64	-23,7	0,6
Pohjois-Karjala	0,61	-17,5	-2,8
Keski-Suomi	0,54	-8,8	-0,8
Etelä-Pohjanmaa	0,55	-9,9	-0,6
Pohjanmaa	0,40	24,8	-2,3
Keski-Pohjanmaa	0,46	-1,4	7,4
Pohjois-Pohjanmaa	0,57	-15,4	1,8
Kainuu	0,62	-23,1	3,5
Lappi	0,67	-25,5	-0,9
Ahvenanmaa	0,54	-1,7	-7,3
Kaikki	0,49		

Pohdinta

Työkyvyn menettäminen on aina epäedullista sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta. Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen indikoï yksilötasolla työkyvyn ja aktiivisen työmarkkina-aseman menettämistä ja yhteiskunnan kannalta työvoiman menettämistä. Toisaalta myös hakuprosessin päätyminen hylättyyn ratkaisuun ennustaa kasautuvia taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia eläkkeenhakijalle (Honkanen 2014; Määttä 2011; Perhoniemi ym. 2015; Perhoniemi ym. 2018). Näistä näkökulmista sekä työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen että hylkäävä ratkaisu hakemukseen voidaan nähdä eriluonteisina riskeinä. Eritoten kuvatut riskit liittyvät keskusteluun suomalaisten välisestä yhdenvertaisuudesta. Kuvattujen riskien alueellinen vertailu on oleellinen lisä yhdenvertaisuuden tarkasteluun. Samalla työkyvyttömyyseläkkeiden hakemismallit ja hylkäämisosuuksien vaikuttavat yhdessä eläkkeiden alkavuuteen. Olemme siksi tarkastelleet ensi kertaa hakemis- ja hylkäysosuuksia pelkän eläkkeiden alkavuuden sijaan.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakijoiden sosiodemografisilla taustatekijöillä vakioituissa väestösuuksissa oli maakunnittaisia eroja. Vakioidut hakemismallit muodostavat Suomesta kartan, joka eroaa hieman usein toistetusta, Itä- ja Pohjois-Suomen haasteita korostavista alueellisista terveys- ja sairastavuuseroista (ETK 2018a; THL 2018ab; Klavus & Häkkinen 2000): myös Länsi- ja Etelä-Suomesta löytyy työkyvyttömyysongelmien kanssa kamppailevia alueita. Toisaalta tuloksemme maakuntien välisestä hakemismallitien ”järjestyksestä” vastaavat isossa kuvassa pitkälti Laaksosen ja Gouldin (2013) tuloksia maakunta-kohtaisista työeläkesektorin työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuksista vuosien 2006 ja 2011 välillä: Etelä- ja Länsi-Suomen maakunnissa on alkavuus ja hakemismallitien on yleisesti itää ja pohjoista alemmaa tasoa. Etelää ja pohjoista erottaa asuminen tiiviys, ja harvaan asutuilla alueilla ylipäänsä on suhteellisesti enemmän terveytensä, työkykynsä ja toimeentulonsa huonoksi kokevia sekä terveyspalveluihin tyytymättömiä (Kaikkonen ym. 2013; Kauppinen & Karvonen 2014). Kun myös työn ruumiillinen rasittavuus on vahvasti käänteisessä yhteydessä asuinseudun tiivyyteen (Kaikkonen ym. 2013), ovat verrattain yleiset työkyvyttömyyseläkehakemukset pohjoisessa ymmärrettäviä.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemismallitien maakunnallisten erojen taustalla voivat vaikuttaa

yleisten terveyserojen lisäksi monet tekijät. Siihen, kuinka usein heikentyneen työkyvyn myötä päädytään hakemaan eläkettä, vaikuttanevat huomioimamme yksilöllisten ominaisuuksien ja alueellisen työmarkkinatilanteen lisäksi muun muassa alueelliset erot sairauden hoidon ja kuntoutuksen saatavuudessa. Yleisesti ottaen Länsi- ja Etelä-Suomessa koetaan terveyspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus parempana kuin muualla Suomessa (Pentala-Nikulainen ym. 2018). Myös kuntoutustoimijoiden saatavuus voi olla suurempi haaste harvemmin asutussa Pohjois-Suomessa (mm. Valkonen ym. 2011). Kuntoutuksen monimuotoisuus ja monialaisuus, kunnittain vaihtelevat palvelujärjestelmät sekä maakuntatasoisen tiedon pirstaleisuus (mm. Malmström ym. 2018) tekevät kuitenkin luotettavasta kuntoutuksen saatavuuden tai toimivuuden maakunnallisesta vertailusta vaikeaa. Mahdollisesti Suomessa on myös erilaisia työnteon, työkyvyn ja sosiaalietuuksien kulttuureja eli alueellista vaihtelua hyväksyttävyydessä sen suhteen, ollaanko sitkeästi työssä heikommalla työkyvyllä vai yritetäänkö turvautua etuusjärjestelmään. Tällainen kulttuurinen vaihtelu voi liittyä myös maakunnallisiin eroihin toimialapainotuksissa (mm. Repo 2018).

Uudellamaalla ja Pohjanmaalla vakioitu työkyvyttömyyseläkkeen hakemismallitien oli erityisen alhainen. Molemmissa maakunnissa myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevien väestöosuudet ovat maan alhaisimpia (ETK 2018a), joten kyse on pidempiaikaisista alueellisista ominaisuuksista. Uusimaa tarjoaa muuta maata jatkuvammin työmahdollisuuksia, ja työkykyä tukeva palveluiden saatavuus ja saavutettavuus on erityisen hyvää (Pentala-Nikulainen ym. 2018). Pohjanmaalla puolestaan sairastavuus on alhaista (THL 2018b), vaikka perusterveydenhuollossa terveydenedistämistöiminta ei näyttäytykään erityisen aktiivisena (THL 2018a). Pohjanmaalla on kuitenkin pitkälti ajalta suhteellisesti vähän työttömiä ja pitkäaikaistyöttömiä (Repo 2018; TEM 2019; SVT 2017) sekä paljon työntekijöiden liikkuvuutta. Alueella painottuvan ruotsinkielisyyden (Suominen 2014) ja kulttuurihistorian linkittyminen parempaan terveyteen puolestaan kertovat, ettei maakuntien välisiä eroja työkyvyttömyydessä tasoiteta helposti.

Työkyvyttömyysetuus- ja eläkeratkaisujen alueellisia eroja on tarkasteltu Suomessa (Huurinainen 2016; Launiemi 2014) tai Pohjoismaissa (Ydreborg & Ekberg 2004) vain harvoin vakioitujen sosiodemografisia tekijöitä. Erityisen har-

voin on otettu väestön ominaisuuksia huomioon (Blomgren & Virta 2012; Gould & Nyman 2012; Huurinainen 2016). Koska työkyvyttömyyseläkkeiden hakijoiden työttömyystausta on vahvasti sidoksissa hylkääviin päätöksiin (Gould & Nyman 2012; Laaksonen ym. 2018; Perhoniemi ym. 2018), voivat eläkehylkäysten alueelliset erot vaihdella alueellisen työmarkkinatilanteen mukaan. Analyysissämme hylkäysosuuksien maakuntaerot eivät kuitenkaan vastanneet hyvin maakuntien eroja työttömyysasteessa (SVT 2015), mikä kertoo osaltaan siitä, että työttömyysaste on vain yksi monista asiaan vaikuttavista tekijöistä.

Vakioimme vertailussa hakijajoukon sukupuolen, iän, ammattiaseman, työmarkkinataustan ja eläkehakemuksen pääsairausryhmän. Sairausryhmä vaikuttaa aiemman tutkimuksen perusteella hieman hylkäävän päätöksen todennäköisyyteen: tuki- ja liikuntaelinsairauksien (tules) perusteella haettuja eläkkeitä hylätään hieman useammin muihin sairausryhmiin nähden (Gould & Nyman 2012; Perhoniemi ym. 2019). Koska tules-sairauksista johtuvia työkyvyttömyyseläkehakemuksia on eniten fyysisesti raskaan työn ammateissa ja työntekijäasemassa olevilla (Pensola ym. 2010) ja koska toimiala- sekä ammattiluokkapainotukset eroavat Suomessa alueittain (mm. Repo 2018; Laaksonen & Gould 2014), on sairausryhmä siksikin tärkeä vakioida eläkeratkaisujen maakunnallisia eroja tutkittaessa. Maakunnat eivät eronneet toisistaan hylkäysasteissa tilastollisesti merkitsevästi. Osin erojen puute selittyy sillä, että aineisto oli osassa maakuntia pieni. Tulosten perusteella voi kuitenkin todeta, että alueelliset erot olivat pienempiä hylkäysosuuksissa kuin hakemisalttiudessa. Eläkeratkaisujen alueellinen keskittäminen osaltaan ehkäisee alueellisia ratkaisueroja.

Riitta Huurinainen (2016) tutkimuksessa, joka käsitteli alue-eroja työkyvyttömyyseläkkeiden ratkaisussa kansaneläkkeen puolella, vakioimattomien hylkäysosuuksien vakuutuspiirierot näyttivät suuremmilta kuin tässä tutkimuksessa, jossa vertailtiin maakuntia kansan- ja työeläkeratkaisujen osalta. Vaikka tutkimuksemme ei ota huomioon eroja tarkemmin kuntien välillä tai alueellisia eroja erityisesti kansaneläkejärjestelmän puolella, vahvistavat tulokset yleisesti luottamusta työkyvyttömyyseläkeratkaisujen alueelliseen yhdenvertaisuuteen Suomessa. Kuten työkyvyttömyyseläkehakemusten väestöosuuksiin, myös alueellisiin hylkäysosuuksiin vaikuttavanevat vakioimiem-

me tekijöiden lisäksi työkyvyttömyyden taustalla olevan sairauden varhainen hoito ja kuntoutusjärjestelmä. Vireillä olevat kuntoutuksen kokonaisuudistus (STM 2017), sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä mahdollinen maakuntien roolia muuttava uudistus voivat muuttaa alueellisia hylkäysosuuksien eroja vaikuttamalla siihen, millaisia hoito- ja kuntoutustoimia työkyvyttömyyseläkkeen hakijat ovat läpikäyneet ennen hakemusta. Koska hylkäävät päätökset ovat selvästi yleisempiä työttömyystaustaisilla hakijoilla, lieinee ensisijaisten toimintakykyä tukevien palvelujen merkitys suuri.

Kuten edellä todettiin, erot maakuntien välillä näyttävät koskevan enemmän hakemis- kuin hylkäämisosuuksia. Tämä ajatus vahvistui viimeisessä analyysissämme. Tarkastelimme, miten maakuntien väliset erot hakemisalttiudessa ja hylkäysosuudessa heijastuivat maakuntien välisiin eroihin työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa. Kaiken kaikkiaan maakunnalliset erot työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa selittyivät eroilla nimenomaan hakemisosuuksissa, eivät niinkään hylkäysosuuksien eroilla. Tässä mielessä työkyvyttömyyseläkkeen hakemisalttiuteen vaikuttaminen on kokoluokassaan selvästi suurempi alueellisen yhdenvertaisuuden kysymys kuin ratkaisulinjan maakuntaerot.

Tarkastelumme erityisesti työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysosuuksien maakuntaeroista luo ensi kertaa yleistettävää tietoa yhdistämällä kansaneläke- ja työeläkerakenteita. Aineistomme on myös suomalaisia aikuisia edustava. Vakioimme malleissa useita yksilötason sosiodemografisia tekijöitä, mutta varsinaisten aluetason tekijöiden, kuten sairastavuuden ja työllisyystilanteen, vaikutuksia ei tämän analyysin puitteissa selvitetty. Laaksonen ja Gouldin tutkimukset maakuntien (2013) ja kuntien (2014) välisistä eroista ovat osoittaneet, että sosioekonomiset väestörakenteet selittävät alueellisia eroja työkyvyttömyydessä, kun yksilötason sosiodemografisia tekijöitä ja työmarkkinatekijöitä vakioidaan. Toinen haaste tutkimuksemme on, että terveydenhuollon ja kuntoutustoimien toimivuudesta on vaikeaa löytää mielekästä indikaattoria ja siten huomioida alueellisessa vertailussa. Esimerkiksi kuntoutuksen saaminen ennen työkyvyttömyyseläkeratkaisua ei sinänsä ennusta eläkeratkaisun lopputulosta (Huurinainen 2016), vaikka työkyvyttömyyttä ehkäisevien ensisijaisten toimien läpikäyminen onkin useimmiten ehtona eläkemyönnoille.

Maakuntien vertailu työkyvyttömyyseläkehakemuksissa ja -ratkaisussa ei ole muutenkaan ongelmattonta, koska kuntien välillä ja sisälläänkin voi olla suurta vaihtelua. Myös osatyökykyisille suunnatut kehittämistoimet ovat osin kunnallisia, mikä vaikeuttaa laajempien alueiden välistä vertailua. Kiinnostavaa alueellisissa eroissa on myös ajallinen muutos, joka jäi tämän analy-

sin ulkopuolelle. Vaikka alueelliset erot yleisessä väestön terveydessä tai toimialapainotuksissa muuttuvat hitaasti, olisi tärkeää seurata työkyvyttömyyden alue-eroja monipuolisilla indikaattoreilla. Työkyvyttömyyseläkkeiden hakemisen ja eläkelaitosten tekemien ratkaisujen jakaumat ovat suomalaisten välisen yhdenvertaisuuden keskiössä.

KIRJALLISUUS

- Blomgren, Jenni & Virta, Lauri (2012) Kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäykset vuosina 2005–2011. Nettityöpapereita 39/2012. Helsinki: Kela.
- ETK, Eläketurvakeskus (2018a) Tilastotietokanta. Työ- ja kansaneläkkeensaajien väestöosuudet alueittain. https://tilastot.etk.fi/pxweb/fi/ETK/ETK_110kaikki_elakkeensaajat_50elakkeensaajien_vaestosuus/vaesto87_alue2017.Px/?r-xid=75b70651-cd22-422c-921a-59ed31f4d30e (luettu 1.12.2018)
- ETK, Eläketurvakeskus (2018b) Tilastotietokanta. Työ- ja kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet maakunnittain.
- Gould, Raija & Nyman, Heidi (2012) Työkyvyttömyyseläkepäättökset 2000–2011. Eläketurvakeskuksen keskusteluaiotteita 3/2012. Helsinki.
- Heikkilä, Matti & Rintala, Taina & Airio, Ilpo & Kainulainen, Sakari (2002) Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Tutkimuksia 126. Helsinki: Stakes.
- Honkanen, Pertti (2014) Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäyspäätökset sosiaalisena ja oikeus-turvakysymyksenä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela, 156–181.
- Huurinainen, Riitta (2016) Kelan työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäykset ja niiden vakuutuspiirikohtainen vaihtelu. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Kaikkonen, Risto & Murto, Jukka & Saarsalmi, Perttu & Pentala, Oona & Koskela, Timo & Virtala Esa & Härkänen Tommi ym. (2013) Alueellisen terveyden ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset kaupunki-maaseutu -luokitain 2013. thl.fi/ath
- Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Tutkimuksia 114. Helsinki: Stakes
- Kansaneläkelaki 568/2007
- Kauppinen, Timo & Karvonen, Sakari (2014) Hyvinvoinnin puutteet asuinpaikan maaseutumaisuuden mukaan. Teoksessa Marja Vaarama ym. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Tervey-
- den ja hyvinvoinnin laitos, 80–97.
- Klavus, Jan & Häkkinen, Unto (2000) Terveyspalvelujen alueellinen tarve ja käyttö. Valtakunnallisten tilastojen ja väestötutkimustietojen vertailua. Teoksessa Heikki Loikkanen & Juho Saari (toim.) Suomalaisen sosiaalipolitiikan alueellinen rakenne. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Laaksonen, Mikko & Gould, Raija & Liukko, Jyri (2018) Labor market position after a rejection of a disability pension application: A register-based cohort study. *Disability and Rehabilitation* 40 (25), 3022–3029.
- Laaksonen, Mikko & Gould, Raija (2013) Regional differences in disability retirement: explaining between-county differences in Finland *Scandinavian Journal of Work and Environmental Health* 39 (6), 609–617.
- Laaksonen, Mikko & Gould, Raija (2014) The effect of municipality characteristics on disability retirement. *European Journal of Public Health* 24 (1), 116–121.
- Launiemi, Heikki (2014) Maksan minkä jaksan. Yhdenvertaisuuden toteutuminen Kelan takaisinperinnästä luopumista koskevassa ratkaisukäytännössä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela, 228–253.
- Malmström, Tomi & Leskelä, Riikka-Leena & Lindh, Micke & Kajova, Milla & Niemelä, Pyry & Rissanen, Antti & Salmisaari, Timo (2018) Kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistus – tieto muutostyön tukena. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2018. Helsinki.
- Määttä, Anne (2011) Työkyvyttömyyden vai työtön? Työkyvyttömyydestä aiheutuva sosiaaliturvan väliinputoaminen elämänsäkaaren eri vaiheissa. *Kuntoutus* 34 (1), 18–28.
- OECD (2010) *Sickness, disability and work: Breaking the barriers - A synthesis of findings across OECD countries*. Paris: OECD.
- Pensola, Tiina & Gould, Raija & Polvinen, Anu (2010) Ammatit ja työkyvyttömyyseläkkeet. Masennuksen, muihin mielenterveyden häiriöihin sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauksiin perustuvat eläkkeet.

- Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:16. Helsinki.
- Pentala-Nikulainen, Oona & Koskela, Timo & Parikka, Suvi & Kilpeläinen, Heikki & Koskenniemi, Timo & Aalto, Anna-Mari & Muuri, Anu ym. (2018) Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018. Verkkojulkaisu: thl.fi/finnote
- Perhoniemi, Riku & Blomgren, Jenni & Laaksonen, Mikko (2018) Mitä hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäätöksen jälkeen? Työttömyys-, sairauspäiväraha- ja kuntoutusrahaetuudet sekä uudet eläkepäätökset neljän vuoden seurannassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 117–131.
- Perhoniemi, Riku & Blomgren, Jenni & Laaksonen, Mikko (2019) Determinants of disability pension applications and awarded disability pensions in Finland, 2009 and 2014. *Scandinavian Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1177/1403494819843778>.
- Perhoniemi, Riku & Sohlman, Petra & Heino, Susanna & Lundell, Kristina & Pekkarinen, Laura (2015) Työkyvyttömyyseläkkeen hylkäävät päätökset julkisella sektorilla – tutkimus hylkäävän päätöksen 2009–2013 saaneista. *Kevan tutkimuksia* 2/2015. Helsinki.
- Repo, Joonas (2018) Maakuntien suhdannekatsaus 2017. Tuotanto, työmarkkinat, yritystoiminta ja väestö. TEM-analyseja 78/2017. Helsinki: Tilastokeskus.
- STM, Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Raportteja ja muistioita 41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- SVT, Suomen virallinen tilasto (2015) Väestö työmarkkina-aseman ja maakunnan (2011) mukaan vuonna 2015, 15-64-vuotiaat. https://www.stat.fi/til/tyti/2015/13/tyti_2015_13_2016-04-12_tau_028_fi.html (luettu 15.3.2019)
- SVT, Suomen virallinen tilasto (2017) Työikäinen väestö, työttömänä vuoden aikana olleet ja osuus työikäisestä väestöstä sekä koko vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä maakunnittain vuonna 2016. http://www.stat.fi/til/tyokay/2016/02/tyokay_2016_02_2017-05-26_tau_002_fi.html (luettu 15.3.2019)
- Suominen, Sakari (2014) Maamme ruotsin- ja suomenkielisen väestön terveyserot. *Duodecim* 130 (2), 161–167.
- TEM, Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) Työllisyyskatsaukset. <https://tem.fi/tyollisyyskatsaukset> (luettu 1.5.2019)
- THL, Terveystieteiden tutkimuskeskus (2018a) Tilasto- ja indikaattoripankki. <https://www.sotkanet.fi> (luettu 5.12.2018)
- THL, Terveystieteiden tutkimuskeskus (2018b) THL:n sairastavuusindeksi. <http://www.terveytemme.fi/sairastavuusindeksi/index.html> (luettu 5.12.2018).
- Tilastokeskus (2014) Maakunnat 2014. https://www.stat.fi/meta/luokitukset/maakunta/001-2014/luokitusavain_kunta.html (luettu 1.4.2018)
- Työntekijän eläkelaki 395/2006
- Valkonen, Jukka & Henriksson, Mikko & Tuulio-Henriksson, Annamari & Autti-Rämö, Ilona (2011) Psykoterapeutit Suomessa. Psykoterapiapalvelut ja niiden järjestäminen. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 74. Helsinki: Kela.
- Ydreborg, Berit & Ekberg, Kerstin K (2004) Disqualified for disability pension--a case/referent study. *Disability and Rehabilitation* 26 (18), 1079–1086.

TIIVISTELMÄ

Riku Perhoniemi & Jenni Blomgren & Mikko Laaksonen: Työkyvyttömyyseläkehakemusten ja hylkäysosuuksien maakunnalliset erot

Alueelliset terveyserot Suomessa heijastuvat työkyvyttömyyden yleisyyteen. Tarkastelimme, eroavatko maakunnat toisistaan yhtäältä täyttä työkyvyttömyyseläkettä hakevien väestöosuusien ja toisaalta hakemusten hylkäysosuuksien osalta, kun väestön sosiodemografiset tekijät otettiin yksilötasolla huomioon. Maakunnallisista työkyvyttömyyseläkkeen hakemis- ja hylkäysosuuksista on puuttunut erityisesti yleistettävä, työ- ja kansaneläkerekistereitä yhdistävä tieto. Tarkastelimme myös, miten maakuntien erot hakemisalituudessa ja hylkäysosuuksissa heijastuvat maakunnallisiin työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden eroihin.

Tutkimuksessa käytettiin Eläketurvakeskuksen, Kelan ja Tilastokeskuksen rekisteritietoja eläkeratkaisuista, työttömyys- ja ansiopäivätiedoista sekä väestön muista sosiodemografisista taustatekijöistä. Tutkimusjoukko oli 70 prosentin satunnaisotos vuoden 2013 lopun 18–64-vuotiaasta Suomen väestöstä. Vakioitavat sosiodemografiset tekijät olivat sukupuoli, ikäryhmä, ammattiasema sekä työttömyysetuus- ja ansiopäivätausta. Lisäksi eläkehakemusten osalta käytettiin tietoa hakijoiden pääasiallisesta sairaudesta.

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä koskevat, sosiodemografisilla taustatekijöillä vakioidut väestön hakemis- ja hakemusten hylkäysosuudet muodostettiin maakunnille logistisilla regressioanalyseillä. Maakuntaeroja tarkasteltiin 95 %:n luottamusvälien kautta. Maakunta-kohtaisten hakemis- ja hylkäysosuuksien vaikutusta työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden maakunta-eroihin tarkasteltiin laskemalla hypoteettiset alkavuudet hyö-

dyntäen koko maan keskimäärisiä sekä havaittuja hakemis- ja hylkäysosuuksia.

Maakuntien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja työkyvyttömyyseläkkeen hakemisalituudessa. Pohjois-Savossa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa vakioidut hakemisalitiudet olivat korkeammat kuin alhaisimpien hakemisalitiuksien maakunnissa. Vastaavasti Pohjanmaata lukuun ottamatta kaikilla maakunnilla oli Uuttamaata tilastollisesti merkitsevästi korkeampi eläkkeenhakijoiden väestöosuus. Sen sijaan maakunnat eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi vakioituissa hylkäysasteissa. Maakunnalliset alueelliset erot työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuudessa selittyivät eroilla hakemisosuuksissa, eivät hylkäysosuuksien eroilla.

Työkyvyttömyyseläkkeen maakunnallisten hakemisalitiuksien ja hakemusten hylkäysosuuksien taustalla voivat vaikuttaa yleisten terveyserojen ohella monet tekijät. Siihen, kuinka usein heikentyneen työkyvyn myötä päädytään hakemaan eläkettä, vaikuttanevat yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi alueelliset erot työmarkkinatilanteessa, hoidon ja kuntoutuksen saatavuudessa sekä kulttuurisessa suhtautumisessa etuusjärjestelmään. Yleisesti ottaen Länsi- ja Etelä-Suomessa koetaankin tutkitusti terveyspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus parempana kuin muualla Suomessa. Samoin alueellisiin hylkäysosuuksiin vaikuttanevat vakioimiemme tekijöiden ja työmarkkinatilanteen lisäksi riittävä sairauden varhainen hoito ja kuntouttaminen. Vireillä olevat kuntoutuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntien uudistukset voivat muuttaa alueellisia eroja vaikuttamalla juuri hoito- ja kuntoutustoimien saatavuuteen.